



Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/2 2019 s. 1119-1136, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINI TEMSİL KABİLİYETİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Safiye AKDENİZ*

Geliş Tarihi: Mart, 2019

Kabul Tarihi: Haziran, 2019

Öz

Eğitim öğretim faaliyetlerinin gerisinde belirli amaçlar doğrultusunda hazırlanmış bir program bulunur. Bu programın pratikteki temsili ders kitapları, uygulaması ise öğretmenler tarafından gerçekleştirilir. Öğretmen yanlışlıkları tespit etme, eksikliği giderme konusunda inisiyatif alabilmesi bakımından önemli bir elemandır. Bir diğer önemli unsur ise ona kılavuzluk yapacak, işini kolaylaştıracak olan ders kitabıdır. Özellikle bizim gibi hayli kalabalık bir öğrenci kitlesini barındıran gelişmekte olan ülkelerde ders kitabının önemi oldukça büyüktür. Çoğu kez tek kaynak olarak kullanıldığı dezavantajlı bölge veya gruplarda ise önemi bir kat daha artmaktadır.

Türkçe ders kitapları ders kitabı olmanın dışında birçok görevi de yerine getirirler. Karakter ve değerler eğitimi, kültür taşıyıcılığı, ortak hafızanın oluşumu, estetik beğenin tesisi vb. bunlardan bazılarıdır. Dört temel becerinin edinimi ve geliştirilmesinin yanı sıra Türkçe dersinin en önemli amaçlarından biri, Türk edebiyatını belli bir program dâhilinde öğrenciye tanıtmak ve bu yolla onun içinde bulunduğu kültürü öğrenmesini ve benimsemesini sağlamak olmalıdır. İletişim araçları sayesinde dünyanın gittikçe küçüldüğü günümüzde, Türkçe dersinin temel hedeflerinden bir diğeri ise öğrencilerin dünyadaki değişik kültürleri tanımaları ve dünya edebiyatının önemli isim ve eserlerinden haberdar olmalarıdır. Ancak günümüzde Türkçe ders kitapları tematik bir plan takip ettiği ve metinler temaya uygunluğuna göre seçildiği için bu önemli görevin ortaokul müfredatıyla gerçekleştirilmesi mümkün görünmemektedir. Bu çalışmada temel amaç, ortaokulda okutulan Türkçe ders kitaplarını bu açıdan ele alarak Türk ve dünya edebiyatından hangi yazarları ve onlara ait hangi metinleri barındırdığını belirleyip seçilen yazarların ve metinlerin Türk ve dünya edebiyatını ne kadar temsil ettiğini ortaya çıkarmaya çalışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Ortaokul Türkçe ders kitapları, Türk edebiyatı, dünya edebiyatı.

EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS IN TERMS OF ABILITY OF REPRESENTATION OF TURKISH AND WORLD LITERATURE

Abstract

There is a program prepared in accordance with specific purposes in the background of educational activities. The practical representation of this program are textbooks and teachers carry out its implementation. The teacher is an important element in being able to take initiative to detecting errors and

* Doç. Dr.; Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, akdeniz_safiye@hotmail.com

filling deficiencies. Another important element is the textbook, which will guide him and make his job easier. The importance of textbook is great, especially in developing countries such as ours, which harbours a considerable student population. It is crucial in disadvantaged areas of groups where textbook usually used as the only source and supplementary reference are rarely referred.

Turkish Textbooks fulfil many duties other than just being textbooks. Some of them are character and ethics education, culture bearing, forming of collective memory, establishing aesthetic taste, etc. The most important aim of Turkish class is to introduce Turkish literature to the student within a certain program and in this way ensure that he learns and adopts the culture he lives in, along with the acquirement and improvement of four basic skills. One of the primary goals of Turkish class in the modern day where the world gets smaller owing to the means of communication is that the students get to know different cultures and be informed on the important names and works of the world literature. However, it does not seem possible that this duty can be executed with secondary school curriculum as the Turkish textbooks in our day follows a thematic plan and texts are chosen as their suitability to thee theme. Primary goal in this study is to approach the secondary school Turkish textbooks from this angle, determine the which writers from Turkish and world literature and which of their texts are included and try to determine how much these represent Turkish literature or one of its eras along with the important texts of world literature.

Keywords: Secondary school Turkish textbooks, Turkish literature, world literature.

Giriş

Ana dili edinimi doğumla birlikte başlayan okul öncesi ve ilköğretimin ilk kademesinde aktif bir biçimde devam eden uzun ve önemli bir süreçtir¹. İlköğretimin ikinci kademesi ve diğer basamaklar artık edinilmiş olan bu dilin öğretimini ve geliştirilmesini hedefler (Sever, 2004, s. 6). Türkçe dersi bu amacın gerçekleştirilmesinde büyük bir rol üstlenir. Çocukların kelime hazinelerini güçlendirmeleri, ana dillerinde yazılmış metinleri okuyup anlamaları, eleştirebilmeleri, kendilerini yazılı ve sözlü olarak düzgün bir biçimde ifade edebilmeleri, dinleme becerilerini geliştirebilmeleri Türkçe dersinin ana hedeflerindedir. Türkçe dersi için belirlenen öğretim programının ilk sekiz maddesi de yukarıda ifade edilen dört temel becerinin geliştirilmesine yöneliktir. Programda Türkçe dersinin amaçlarından bir diğeri öğrencilerin “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” (MEB, 2018, s. 8) olarak belirtilmektedir. Ancak bize göre dört temel becerinin kazandırılması ve estetik bir beğeni anlayışının yaratılmaya çalışılmasının yanı sıra Türkçe dersinin önemli görevlerinden biri Türk edebiyatını belli bir sistem dâhilinde çocuğun hazır bulunuşluk düzeyini de göz önünde bulundurarak aktarmak olmalıdır.

¹ Dilin ustaca kullanılmasının ve inceliklerinin öğrenilmesinin 5-10 yaşları arasında olduğu kabul edilmekle birlikte çocukların büyük bir çoğunluğunda, temel dil kazanma sürecinin önemli bir bölümü 5-6 yaşlarında gerçekleşmektedir.

Bkz: Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta dil gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), www.insanbilimleri.com,s.6.

Türkçe ders kitapları 2006 yılından itibaren yapılandırmacı² anlayışa göre hazırlanmakta, kitaplarda tematik bir plan takip edilmekte ve buna bağlı olarak metinler belli becerilerin kazandırılması için temel bir araç veya malzeme olarak kullanılmaktadır. Metin öğretimi yerine metinle öğretim biçiminde özetlenebilecek bu yaklaşımda öğrenci merkeze alınmakta ve edebî metinlerin yanı sıra amaca hizmet edecek özgün ve özel metinlere de yer verilmektedir (Güneş, 2013, s. 629). Ancak Türkçe dersinin tematik ilerlemesi ve metinlerin belli konuların belletilmesi için sadece bir araç olarak kullanılması bazı sakıncalar doğurmaktadır. Bunlardan en önemlisi metin seçiminde konuya uygunluğa dikkat edilmesi ve beraberinde diğer kriterlerin -metnin estetik olması, önemli bir yazara ait olması, türünün özelliklerini üzerinde taşıması, edebiyat tarihi açısından belli bir değeri olması, çocuğun düzeyine uygun olması, kitap için üretilmiş bir metin olmaması, yaratıcılığı ve hayal gücünü beslemesi vb.- çoğunlukla göz ardı edilmesidir. Bu durum ders kitaplarının estetik açıdan zayıf, mesajın ağır bastığı didaktik metinler ile dolmasına, edebiyat tarihimiz için önem taşıyan ve estetik bir değeri bulunan isim ve eserlerin ders kitaplarında kendine yeterince yer edinememesine ve beraberinde çocuğun ana dilini incelikli bir biçimde kullanamamasına, kendi edebiyatını gerektiği kadar tanınamasına, içinde bulunduğu kültüre karşı bir aidiyet geliştirememesine, değerler, karakter ve duygu eğitiminin zayıf kalmasına, estetik beğeni anlayışının istenilen düzeye ulaşmamasına, şahsi dünyasını olgunlaşmamış bu beğeni anlayışıyla inşa etmesine ve kendisi dışındaki olay ve olguları bu anlayışla değerlendirmesine sebep olmaktadır.

Bilindiği üzere ülkemizde lise ve üniversiteye geçiş sınavla gerçekleşmektedir. Bu sebeple öğrenciler ortaokulda sekizinci sınıfı, lise de ise 11. ve 12. sınıfı söz konusu sınavlara hazırlık amacıyla değerlendirmekte özellikle 12. sınıfta sadece hazırlığa yönelik çalışmalarda bulunmaktadırlar. Sınav odaklı ve teste dayalı eğitim sistemi çocukta kaygıya sebep olmakta ve tüm zihinsel faaliyetlerini sınava yönelik çalıştırmasına ve entelektüel faaliyetlerden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda bu durum dört temel becerinin -dinleme, okuma, konuşma, yazma- gerçekleştirilmesine de engel olmaktadır. Tüm bunlarla -yukardakilere ek olarak- söylemek istediğimiz ülkemizdeki öğrenciler başka ülkelerdeki yaşlılarından farklı koşullarda yaşamaktadırlar ve yaşadıkları koşullar onların bazı becerileri edinmelerinin önünde önemli engeller oluşturmaktadır. Bu durumda Türkçe dersinin ve beraberinde Türkçe ders kitaplarının içeriği büyük önem taşımaktadır. Çünkü büyük bir çoğunluğu- Türkiye'deki öğrenci sayısının birçok ülkenin nüfusundan fazla olduğu bilinmektedir- okuma alışkanlığı kazanamamış olan öğrenciler kendi edebiyatlarını Türkçe ders kitapları üzerinden takip etmekte

² Daha fazla bilgi için bkz. Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), s. 41-61.

ve birçok üst bilişsel³ -düşünme, analiz etme, sonuç çıkarma vb.- beceriyi kitapta okuduğu metinler üzerinden gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla tüm bu koşullarda Türkçe ders kitaplarının içeriği ve beraberinde metin seçimi büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin içerik açısından nitelikli kurgusal ve bilgilendirici metinlerle karşılaşmaları onlara eleştirel düşünme, farklılıklara saygı duyma ve empati kabiliyeti kazandırarak demokratik tutum geliştirebilen kişiler olarak yetişmelerine de katkı sağlayacaktır.

Yukarıda da belirtildiği üzere bize göre Türkçe dersinin temel hedeflerinden biri Türk ve dünya edebiyatını belirlenen kriterler ve programlar dâhilinde seçkin örnekleriyle çocuğa tanıtmaktır. Ancak ilköğretimin ikinci kademesi için hazırlanmış kitaplar gözden geçirildiğinde Türk edebiyatının seçkin örnekleriyle kendine yer bulmadığı ve mevcut hâliyle Türk edebiyatını veya onun bir dönemini temsil etmek gibi bir iddia taşımadığı görülür. Hâlbuki nitelikli yazarların farklı ve çok sayıdaki metinleriyle karşılaşması bu yaş çocuğunun en temel hakkıdır⁴. Bu yazının temel amacı ve hareket noktası da budur. Bu amaçla aşağıda ilköğretimin ikinci kademesi için 2018 yılında yeniden düzenlenerek baskısı yapılmış dört ayrı sınıfa ait Türkçe kitaplarında yer alan Türk ve dünya edebiyatına ait metinlerin, hangi amaçla kullanıldıkları da belirtilerek, öncelikle bir listesi verilecek ve ardından ait oldukları edebiyatı temsil etme kabiliyetleri⁵ açısından değerlendirilmelerine çalışılacaktır.

³ PISA gibi farklı ülkelerden öğrencilerin katıldığı sınavların sonuçlarına göre Türk öğrenciler kendilerine verilen metindeki bir hususu tespit etmekte ancak onu yorumlama, analiz etme konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Bilindiği üzere analiz etme, yorumlama, sonuç çıkarma üstbilişsel bir faaliyettir. Türk öğrencilerde bu yeteneğin gelişmemesinin ve öğrencilerin çoğunlukla tespit aşamasında kalmalarının en önemli sebeplerinden biri ana dili eğitiminin genellikle didaktik veya mesajlı metinler üzerinden yapılmasıdır. Öğrencilerin bu türden metinlerle fazla muhatap olmaları ve çoğu kez öğretmenleri tarafından eleştirel düşünmeye sevk edilmemeleri bu olumsuz sonucu beslemektedir.

Üstbilişsel beceriler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Yağmur, K. (2010). Türkçe ders kitaplarının üst düzey bilişsel becerileri geliştirme yeterliliği. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*, Ankara: Pegem Yayınları, 191-219.

⁴ Konuyla ilgili olarak Akşit Göktürk aşağıda künyesi belirtilen çalışmada şu görüşlerine yer vermektedir:

“İlkokuldan başlayarak öğrenciyi, elden geldiğince bol sayıda gerçek edebiyat metniyle karşı karşıya getirmeye önem verilmeli, okuma kitaplarıyla dergilerde sayısız örneği bulunan yapay manzumelerle öğrencinin dil, anlam, ritim, gerçeklik duygusu köreltilip tekdüzeleştirilmemelidir.”

Göktürk, A. (1986). Ortaöğretim kurumlarında Türk Dili ve edebiyatı öğretimi sorunları. *Dil edebiyat öğretimine yeni yaklaşımlar*, N. Ergen (ed.). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, s. 11

⁵ Temsil kabiliyeti kavramı beraberinde seçme ve kanon kavramlarını hatırlatmaktadır. Çok uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan tarihimiz boyunca binlerce sanatçı çok sayıda eser vermiş ancak zaman ve beğeni süzgecini aşarak günümüze sadece bazıları ulaşabilmiştir. Mevcut eserler içinden belli kriterleri esas alarak yapılan seçmeyi ifade eden kanon, okunması tavsiye edilen eser listelerini belirlediği gibi, ders kitaplarında yer alacak metinlerin seçiminde de etkili olmaktadır. Çoğunlukla sanatçıların, tüzel bir varlık olarak devletin, önemli bir yekûn tutması sebebiyle halkın ve edebiyata dair kuramların listelerin belirlenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu seçme faaliyetinde esas alınan önemli kriterlerden biri estetiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sistemin veya mevcut düzenin çıkarlarına hizmet etme gibi edebiyat kökenli olmayan kriterler de kanonların belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bilindiği üzere öncelikle İslami ardından Batılı kültürün etkisi altında kaldığımız tarihimiz boyunca yeni sistemlerin inşasında dil ve edebiyat önemli bir yapı taşı olarak hizmet görmüştür. Batı kültürüne girdiğimiz Tanzimat Dönemi’nde Klasik edebiyatın dili ve içeriğine karşı takınılan olumsuz tavır, Cumhuriyet Dönemi’nde Klasik edebiyata ders kitaplarında yer verilmek istenmemesi veya Cumhuriyet Dönemi’nde yeni bir ulusun inşası amacıyla sade bir dille millî değerleri esas alan metinlerin kaleme alınması buna örnek gösterilebilir. Dolayısıyla devletin politikalarıyla çatışmama veya ona engel oluşturacak unsurlar içermeme de bir kriter olarak kendini göstermektedir. Diğer bir kriterin ise tarihimizde önemli bir yere sahip olan olayları, durumları hikâyeye ederek kültürel hafızayı canlı tutmayı ve geleceğe daha umutla bakmayı sağlayacak bir içerik olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü

Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler dersin amacına ulaşmasını sağlayan asli unsur olması (Çoban ve Tabak, 2011, s. 44) sebebiyle ders kitaplarını inceleyen araştırmacılar tarafından farklı açılardan ele alınarak irdelenmiştir. Biz içeriği değiştirilerek yeni baskısı yapılan-2018 yılında- kitapların, özellikle Türk edebiyatını ne derece temsil ettiği konusuna dikkat çekmeye çalışacağız⁶. Çünkü Türkçe ders kitaplarının muhatabını hem kendi edebiyatının hem de dünya edebiyatının önemli metinlerinden haberdar etme gibi çok önemli bir görevi olduğunu düşünmekteyiz. Aşağıdaki liste ders kitaplarında yer alan metinlerden bir ayıklama yapılarak elde edilmiştir. Bunların dışında kalan metinler dergilerden alınmış *Tarhananın Öyküsü*, *Sarımsak Soslu Makarna*, *Bilinçsiz İlaç Kullanımı*, *Küresel Isınma*, *Su Kirliliği* gibi bilgilendirici metinler için iyi örnek oluşturmadığını düşündüğümüz metinler ile günümüzde eser veren çocuk edebiyatı yazarlarının kaleme aldığı didaktik içerikli metinlerden oluşmaktadır.

Türkçe ders kitaplarında tematik bir plan takip edildiği daha önce belirtilmişti. Bu temaların bir kısmı -Millî Mücadele Atatürk, Erdemler, Millî Kültürümüz, Okuma Kültürü gibi- aşağıda da görüleceği üzere her bir sınıfta tekrarlanmakta, onun dışındakiler ise değişmektedir. Her bir sınıf yedi temadan oluşmaktadır. Temaların belletilmesi amacıyla seçilen ve Türk edebiyatı tarihinde belli bir değere sahip olan şahsiyetler ve eserler aşağıdaki şekildedir:

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

1. Tema Çocuk Dünyası: Cahit Sıtkı Tarancı, *Çocukluk* (şiir), Orhan Veli Kanık, *Gün Olur Alır Başımı Giderim* (Şiirin bir kısmı etkinlik içinde kullanılmıştır). Nasrettin Hoca, *Damdan Düşenin Hali* (Fıkra etkinlik içinde kullanılmıştır).

dil ve edebiyat kültürü yaratmanın yanı sıra onu içinde saklayarak tekrar tekrar hatırlatmaya imkan sağlamasıyla aynı zamanda toplumlar için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Batı dünyasında kanonlar çoğu kez bir oturmuşluk ve netlik taşıırken bizde henüz benzer bir kesinlik söz konusu değildir. Örneğin döneminde itibar görmeyen Tanpınar veya Oğuz Atay günümüzde hayli önemsenmektedir. Dolayısıyla hangi eserlerin Türk edebiyatını temsil ettiği konusu tam bir netlik kazanmasa da büyük çoğunluğun uzlaştığı listeler mevcuttur. Ders kitabı söz konusu olduğunda bu listelerin oluşturulmasında esas alınacak kriterlerin öncelikle estetiklik, ana dili incelikli bir biçimde kullanma, kişiyi düşünmeye, hayal kurmaya ve yaratıcılığa sevk etme, eleştirel düşünmeye imkân verme, millî ve evrensel değerlerle güçlü bağlar kurma, edebiyat tarihlerinde belli bir yer işgal etme vb. olduğu söylenebilir. Daha fazla bilgi için bkz. Anar, T. (2013). Türk edebiyatında edebiyat kanonu: kanon, kanona girmek ve kanona müdahale. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(Bahar), s. 40-87.

⁶ Aşağıda künyesi verilen Ömer Kemiksiz'e ait çalışmada 2006, 2015 ve 2017 yılları müfredatına göre hazırlanmış Millî Eğitim ve özel basımevleri tarafından basılmış, farklı ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ve yazarlar tespit edilmiş ve üzerlerinde bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Metinlerde tekrara kaçılması, benzer isimlere farklı sınıflarda yer verilmesi vb. varılan sonuçlardan bazılarıdır. Bizim yazımız bu çalışmadan farklı olarak kitaplarda uygulanan tematik plana dikkat çekmekte, kitapların işlevlerini sorgulamakta ve 2018 yılında Millî Eğitim yayınlarından çıkan yeni baskıyı esas almaktadır.

bkz. Kemiksiz, Ö. (2018). Yazar ve metin tercihleri bakımından Türkçe ders kitapları. *Tarih Okulu Dergisi*. (TOD),11(XXXIII), 945-967. DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/joh1199>

2. Tema Millî Mücadele Atatürk: Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Mustafa Kemal'in Kağnısı* (şiir), Tarık Buğra, *Küçük Ağa* (Roman, aynı metne 9.sınıf kitabında da yer verilmektedir).

3. Tema Erdemler: Şevket Rado, *Güler Yüze ve Gülmeye Dair* (deneme), *Karagöz ve Hacivat* (Suat Batur), Adnan Adıvar, *Akide Şekeri* (Kısaltılarak etkinlik içinde kullanılmıştır).

4. Tema Millî Kültürümüz: Ömer Seyfettin, *Forsa*(Hikâye, aynı metin 9.sınıf kitabında da yer almaktadır.), Dede Korkut, *Boğaçhan* (Dinleme metni).

5. Tema Okuma Kültürü: Ziya Osman Saba, *Okuma Kitaplarım*, Reşat Nuri, *Çocuklar Kitaplar Arasında Oynasın* (Etkinlik amaçlı çok kısa verilmiş.), Nurullah Ataç, *Kitaba Hürmet* (Etkinlik içinde çok kısa verilmiş), Halit Fahri Ozansoy, *Vatan Destanı* (kısaltılarak etkinlik içinde kullanılmış.), Nasrettin Hoca, *Keramet Kavukta mı?* (Serbest okuma parçası).

6. Tema Sağlık ve Spor: Attila İlhan, *Cazgır* (şiir), M.Şevket Esendal, *Hasta* (hikâye).

7. Tema Doğa ve Evren: Gülten Akin, *Yüksek Evde Oturanların Türküsü* (şiir), Mustafa Kutlu, *Reçete*.

Dünya Edebiyatından Seçilmiş Metinler: Antoine de Saint Exupery, *Küçük Prens*, La Fontaine, *Karga ile Tilki*, Samed Behrengi, *Kar Tanesinin Serüveni*, Beydeba, *Güvercin* (Kelile ve Dimne'den).

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

1.Tema Okuma Kültürü: Kazım Nami Duru, *Güzel Türkçe* (şiir), N. Hikmet Ran, *Dünyayı Verelim Çocuklara* (Etkinlik için verilmiş).

2.Tema Milli Mücadele ve Atatürk: Ceyhun Atıf Kansu, *Şu Sonsuz Koşu* (şiir), Nazım Hikmet Ran, *Büyük Taaruz* (Şiir, her iki şiir de kısaltılarak etkinlik amaçlı kullanılmış). *Türk Askerinin Cesareti* (Çanakkale savaşı ile ilgili bir hatıra), *Yaşlı Nine* (Atatürk ile ilgili bir hatıra), *Çanakkale türküsü*.

4.Tema Erdemler: Mevlana C. Rumi-*Bilgin ve Gemici* (Kısaltılarak etkinlik için kullanılmış.), Cahit Uçuk, *Gümüş Kanat* (Romandan bir bölüm verilmiş) Şevket Rado, *Güler Yüz* (Tema sonu değerlendirme metni).

6.Tema Milli Kültürümüz: Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Anadolu* (şiir), Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı* (İki dördlüğüne etkinlik içinde yer verilmiş.), Halit Fahri Ozansoy, *Vatan Destanı* (Şiir, serbest okuma metni olarak verilmiş).

7. Tema Sağlık ve Spor: *Evinizi de Hatırlayın* (Nasrettin Hoca fıkrası), Mehmet Muhittin Sevilen, *Evet Efendim* (Karagöz Hacivat diyalogu), Necati Güngör, *Sen de Bir İyilik Yap*, Nasrettin Hoca, *Elimi Al* (Fıkra etkinlik için kullanılmış).

Dünya Edebiyatından Seçilmiş Metinler: Nora Roberts, *Kitap Tutkusu*, La Fontaine, *Balıkçıl* (Dinleme metni), Halil Cibran, *Dostluğa Dair*, Bahtiyar Vahapzade, *Ana Dili* (şiiir).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı:

1. Tema Erdemler: Mithat Cemal Kuntay- İki Anı (Serbest okuma metni), Behçet Necatigil, *Aile* (şiiir).

2. Tema Doğa ve Evren: Cahit Külebi, *Rüzgar* (şiiir), Gülten Akın, *Yüksek Evde Oturanların Türküsü* (Aynı şiiir beşinci sınıf ders kitabında da yer alıyor).

3. Tema Millî Kültürümüz: Eflatun Cem Güney, *Söz Bir Allah Bir* (Nasrettin Hoca fıkrası), Mehmet Hengirmen, *Turşuyu Kim Satacak* (Nasrettin Hoca fıkrası), Ruşen Eşref Ünaydın, *Bayrak Çiğnenmez* (Atatürk'e ait bir anı aktarılıyor.), Halide Edip Adıvar, *Bayrağımızın Altında* (Hikâyenin bir kısmı verilerek sonunu öğrencilerin tamamlaması istenmiş.), *Bilmece* (Karagöz Hacivat diyaloguna dayalı bir dinleme metni).

4. Millî Mücadele ve Atatürk: *Çanakkale Türküsü* (Türkünün metni verilmiş.), Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Mustafa Kemal'in Kağnısı* (Beşinci sınıf ders kitabında yer alan şiiir bu kez dinleme metni olarak verilmiş.), *Samsun Yolculuğuna Hazırlık* (Serbest okuma metni Atatürk'ün yaveri Muzaffer Kılıç ağzından aktarılıyor.), *Atatürk Bizden Biri* (Atatürk'e ait bir anekdot değerlendirme sorusu için kullanılmış).

5. Tema Vatandaşlık: Şükrü Elçin, *Horoz* (masal), Sunay Akın, *Kral ve Değirmencinin Öyküsü* (Alman hukuk sistemine ait bir anekdot aktarılıyor.), *Yemeğin Buharını Yiyen Ücretini Para Sesi Olarak Öder* (Nasrettin Hoca'ya ait fıkra dinleme metni olarak verilmiş.), *Elalemin Ağzı Torba Değil ki Büzesin* (Nasrettin Hoca fıkrası tamamlama metni olarak kullanılmış.), *Ağustos Böceği ile Karınca* (Çeviren: Tefik Fikret), Cahit Sıtkı Tarancı, *Memleket İsterim* (şiiir).

6. Tema Sağlık ve Spor: Âşık Veysel, *Hastane* (Şiiir dinleme metni olarak verilmiş).

7. Tema Sanat: İbrahim Zeki Burdurlu, *Belkıs Tiyatrosu* (Düzenlenmiş metnin nereden alındığı belirtilmemiş.), Zeynep Oral, Leyla Gencer (Opera sanatçısı Leyla Gencer ile ilgili bir anı aktarılmış).

Dünya Edebiyatından Seçilmiş Metinler: Cengiz Aytmatov, *Beyaz Gemi* (Serbest okuma parçası, aynı romana 12.sınıfta da yer verilmiş.), Edmond De Amicis, *Hasta Öğretmenimi Ziyaret* (Çocuk Kalbi'nden).

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı:

1. Tema Kişisel Gelişim: Şevket Rado, *Güler Yüz* (Deneme, dinleme metni).

2. Tema Millî Mücadele ve Atatürk: Namık Kemal, *Vatan Yahut Silistre* (İkinci ve dördüncü perdelere bölümler verilmiş.), Celâl Sahir Erozan, *O Geliyor* (şiir), Arif Nihat Asya, *İstiklal Madalyası*, Afet İnan, *Atatürk'e Mektup* (Afet İnan'ın Atatürk'e yazdığı mektubun metnine yer verilmiş.), Behçet Kemal Çağlar, Atatürk'le ilgili bir anekdot (Tema değerlendirme çalışmaları içinde verilmiş).

3. Tema Birey ve Toplum: Şevket Rado, *Faydalı Bir İş Görme Zevki* (deneme), Necip Fazıl Kısakürek, *Gurbet* (şiir), Nasrettin Hoca, *Damdan Düşenin Hali* (Fıkra, tema değerlendirme soruları içinde yer verilmiş).

4. Tema Sanat: Faruk Nafiz Çamlıbel, *Sanat* (şiir), Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Bir Baba Bir Zihniyet* (Serbest okuma metni).

5. Tema Millî Kültürümüz: Mustafa Necati Sepetçioğlu, *Ergenekon Destanı*, Mehmet Önder, *Anadolu Davulu* (Serbest okuma parçası).

6. Tema Zaman Mekân: Mustafa Kutlu, *Kalbin Sesi* (Deneme), Ziya Osman Saba, *Geçen Zaman* (Şiir), Necip Fazıl Kısakürek, *Zaman* (Kısaltılmış şiir, etkinlik amaçlı kullanılmıştır), Ahmet Hamdi Tanpınar, *Bursa'da Zaman* (Serbest okuma metni), Oktay Akbal, *Geçmişle Gelecek* (Kısaltılmış ve etkinlik için kullanılmıştır), Necip Fazıl Kısakürek, *Canım İstanbul* (Şiir etkinlik amaçlı kullanılmıştır).

7. Tema Erdemler: Nezihe Araz, *Yunus Emre'nin Mezarları* (Kısaltılmış metin), Cahit Zarifoğlu, *Yürek Dede ile Padişah* (Dinleme metni, hikâye), Evliya Çelebi, *Hersek Sancağı Taht Merkezi*, Süslü Taşlıca *Şehrinin Özellikleri* (Seyahatname'den etkinlik için kullanılmış.), Cahit Külebi, *Özgürlük* (Şiir), Necati Güngör, *Burada Bülbül Ağlamış* (Dinleme metni, hikâye), Sait Faik Abasıyanık, *Haritada Bir Nokta* (Serbest okuma metni, kısaltılmış hikâye).

Dünya Edebiyatından Seçilmiş Metinler: Richard Bach, *Martı* (hikâye), La Fontaine, *Öküzü Kiskanın Kurbağa* (Çeviren: Orhan Veli Kanık), La Fontaine, *Öküz Kadar Kocaman Olmak İsteyen Kurbağa* (Çeviren: Nazım Hikmet), Lao Tzu, *Acele Karar Vermeyin* (hikâye), Alphonse Daudet, *Satılık Ev* (Dinleme metni), Aleix Cabrerá, *Bilge Adamın Yolu* (hikâye).

Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değerlendirmesi

Yukarıdaki listeyi öncelikle sayısal açıdan değerlendirecek olursak aşağıdaki sonuçlara ulaşırız: Dört yıl boyunca öğrenciler yaklaşık 52 isimle karşılaşmaktadırlar. Ancak bu isimler bazen serbest okuma ve dinleme parçalarının bazen ise etkinliklerde kullanılmak üzere kısaltılarak alınmış metinlerin yazarları olarak yer aldıklarından öğrencilerin bu kişiler ile ilgili farkındalıkları ancak öğretmenin tutumuyla ilgilidir. Aksi takdirde etkinlik içinde geçen üç cümlelik bir metnin yazarı, öğrencinin dikkatini çekmeyecektir. Yazarların bir kısmı ise metin yazarı olarak değil çevirmen olarak yer almaktadır. Örneğin Tevfik Fikret, birçok çocuk şiiri yazmasına rağmen La Fontaine'den bir fablın çevirmeni olarak geçmektedir. Oysaki çocukluk teması altında Şermin'den alınmış bir metne -örneğin *Kuşlarla* vb. şiiri- yer verilebilirdi.

Sınıfları tanınmış yazarları temsil etme kabiliyeti açısından değerlendirecek 18 yazarla 5. sınıf kitabının en önde bulunduğunu görürüz. Altıncı sınıfta biri daha önceki kitapta yer almış 10 isim, 7. sınıfta, üçü daha önceden geçmiş 11 isim, 8. sınıfta ise üçü daha önceden anılmış 20 isim yer almaktadır. Dolayısıyla yaş seviyesi en düşük olan beşinci sınıf öğrencileri tekrarları dikkate almadığımızda tanınmış yazarlar ve onların metinleriyle en çok karşılaşan grup olmaktadır. Toplamda ise 52 yazara yer verildiğini görmekteyiz. Bu da ortalama olarak her bir kitapta 13 yazarın metnine asıl metin, etkinlik veya serbest okuma ve dinleme parçası olarak yer verildiğini göstermektedir.

Kitapları dünya edebiyatından isimleri temsil etme kabiliyeti açısından değerlendirdiğimizde 5. ve 6. sınıfta dört, 7. sınıfta iki, 8. sınıfta ise beş yazarın toplamda ise 15 ismin yer aldığını görmekteyiz.

Yukarıdaki listeyi farklı açılardan değerlendirecek olursak dikkati çeken ilk hususlardan biri, aynı isimlerin veya aynı metinlerin, aynı veya farklı sınıflara ait ders kitaplarında tekrarlanmasıdır. Gülten Akın'a ait *Yüksek Evde Oturanların Türküsu* adlı şiir hem beşinci sınıf hem de yedinci sınıfta Doğa ve Evren isimli temada yer almaktadır. Fazıl Hüsni Dağlarca'ya ait *Mustafa Kemal'in Kağması* başlıklı şiir beşinci sınıf kitabında ana metin, yedinci sınıf kitabında ise dinleme metni olarak verilmiştir. Şevket Rado'ya ait *Güler Yüz ve Gülmeye Dair* başlıklı deneme tekrarlanan bir diğer metindir. Metin, 5. ve 6. sınıf kitabında aynı etkinlik için kullanılmıştır. Ayrıca yazarın sekizinci sınıf kitabında *Faydalı Bir İş Görme Zevki* adlı bir diğer denemesi daha bulunmaktadır. Metinlerin yanı sıra isimler de tekrarlanmaktadır. Yedinci sınıf kitabında farklı temalarda Aytül Akal'a ait iki çocuk şiiri yer almaktadır. Yine aynı ders kitabında Rakım Çalapala'ya ait iki şiir bulunmaktadır. Şiirlerin ortak noktaları yedinci sınıf çocuklarının seviyesinin altında oluşları ve didaktik unsurlar barındırmalarıdır. Necip Fazıl Kısakürek, birden fazla şiirine yer verilen isimlerdendir. Sekizinci sınıf kitabında farklı iki

temada üç şiiri- *Canım İstanbul, Zaman, Gurbet*- karşımıza çıkar. Ziya Osman Saba, Cahit Sıtkı Tarancı, Arif Nihat Asya, Cahit Zarifoğlu, Necati Güngör, Mehmet Önder birden fazla metnine yer verilen diğer isimlerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere ders kitaplarında esas olan çocuğun çok fazla sayıda sanatçıyla ve edebi metinle karşılaşmasıdır. Ancak söz konusu kitaplarda aynı yazarlar ve metinler –gereksiz bir biçimde- tekrar edilerek çocuğun daha fazla sayıda nitelikli yazar ve metinle karşılaşması engellenmiştir. Yukarıdaki listede dikkati çeken bir diğer husus Nasrettin Hoca'ya ait birçok fıkranın etkinlikler içinde geçmesidir. Benzer bir biçimde 5. ve 6. sınıf kitaplarında Karagöz ve Hacivat diyaloglarına yer verilirken Keloğlan'dan seçilmiş bir masal örneğine rastlanmaz. Ergenekon Destanı halk edebiyatı sahasından kitaba dâhil edilmiş destan örneği, Boğaçhan ise Dede Korkut'tan seçilmiş hikâye örneğidir. Ancak halk edebiyatı klasikleşmiş isimleriyle (Karacaoğlan, Dadaloğlu vb.) kendine yer bulmaz⁷. Yunus Emre ve Âşık Veysel adı geçen veya metinlerine yer verilen diğer iki isimdir.

Kitaplarda metinlerin hangi başlıklar altında yer aldığı veya metinlerin değerlendirilme biçimi de bu bağlamda değinilmesi gereken konulardandır. Daha önemli şahıslar veya isimlerin metinlerine, etkinlikler içerisinde kısaltılmış olarak yer verilmesi, bu şahısların Türk edebiyatı için taşıdığı değer anlaşılmamasına engel olmaktadır. Örneğin beşinci sınıf kitabında Okuma Kültürü başlıklı altıncı temada Reşat Nuri Güntekin'e ait *Çocuklar Kitaplar Arasında Oynasın* başlıklı metin ile Nurullah Ataç'a ait *Kitaba Hürmet* başlıklı metin etkinlik içinde birkaç satırla verilmek yerine asıl metin olarak verilseydi öğrenciler Cumhuriyet Dönemi'nin bu önemli roman yazarı ile deneme ve eleştiri yazarını daha yakından tanıma şansı bulacaklar ve başka eserlerini de merak edip okuyabileceklerdi. Benzer bir tutum serbest okuma parçalarında da gözlemlenmektedir. Yedinci sınıfta Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi*'si, sekizinci sınıfta Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait *Bir Baba/ Bir Zihniyet* isimli metin, Tanpınar'ın *Bursa'da Zaman* başlıklı şiiri, Sait Faik Abasıyanık'a ait *Haritada Bir Nokta* adlı hikâye serbest okuma metni olarak verilmiştir. Oysaki söz konusu sanatçılara ait metinler serbest okuma metni değil ana metin olarak verilseydi bu, onların Türk edebiyatı için taşıdığı değeri öğrencinin çok daha doğru bir biçimde kavramasını sağlayacaktı.

Kitaplarda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta verilen metinlerin öğrencinin düzeyine ne derece uygun olduğu ve kitapların birbirini takip etme, bir amacı gerçekleştirme

⁷ İsmail Güleç ve Tuğba Demirtaş tarafından yapılan ve aşağıda künyesine yer verilen araştırmada konuyla ilgili şu görüşlere yer verilmektedir: “Ana dili, bir ulusun manevi değerlerini yeni kuşaklara aktarmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda ana dili eğitiminde kullanılan metinlerin toplumun dilini, gelenek-göreneklerini, yaşam biçimini yansıtmaları beklenmektedir. Halk edebiyatı ürünlerinden olan halk hikâyeleri, şarkılar, türküler toplumun yaşayışını anlaşılır ve samimi bir biçimde ele alarak çocuğu edebiyat eserlerini okumaya yönlendirerek, çocuğun dile karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlamaktadır. Türkçe ders kitaplarında halk edebiyatı ürünlerine daha fazla yer verilerek ana dili eğitiminin kültür aktarıcılığı işlevinden yararlanılmalıdır.”

Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012). İlköğretim 8. sınıf anadili ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(1), s. 87.

konusunda birbirini bütünler bir özelliğe sahip olup olmadığıdır⁸. Bu açıdan bakıldığında ders kitaplarında bulunan metinlerin bir kısmının öğrencinin düzeyini göz ardı ettiği ve basitten karmaşığa doğru bir sıra takip etmek gibi bir kaygı taşımadığı görülür. Örneğin beşinci sınıf kitabı, yaş gereği, düzey olarak en düşük seviyeyi işaret etse de burada yer alan metinlerin bir kısmı daha üst seviyededir. Tarık Buğra'ya ait *Küçük Ağa* romanından alınmış metin sekizinci sınıf öğrencisi için daha uygundur⁹. Nitekim aynı metin, daha sonra dokuzuncu sınıf kitabında karşımıza çıkar. Aynı metne bu kadar farklı iki sınıfta yer verilmesi oldukça düşündürücüdür. Çünkü ders kitaplarından beklenen kelime kadrosu, anlatım, konu vb. açıdan çocuğun gelişimini takip edecek bir biçimde basitten zora veya karmaşığa doğru bir seyir göstermesidir. Atilla İlhan'a ait *Cazgır* şiiri ve *Mustafa Kemal'in Kağnısı* da içerik ve beraberinde uzunluk olarak üst sınıflardaki öğrencilere hitap etmektedir.

Burada vurgulamak istediğimiz bir diğer nokta metinler verilirken bir dönem veya tarihin başlangıç olarak seçilmesi gerekliliğidir. Örneğin kitapta Ömer Seyfettin'e ait *Forsa* adlı hikâyeye bulunmaktadır. Dolayısıyla Millî Edebiyat Dönemi bir başlangıç olarak kabul edilip daha sonra seçilecek şahıslar ve metinler bu kronolojiyi takip ederek ilerleyebilir. Böylelikle çocuk, Türk edebiyatının önemli isimlerini sıçramalarla değil zaman sırasına uygun olarak takip etme ve Türk edebiyatının kat ettiği aşamaları da bu şekilde hissetme veya anlama şansı elde edecektir. Edebiyatın ülkede devam eden günlük hayattan ve siyasi tarihten çok bağımsız olmadığı düşünülürse bu türden bir yaklaşım çocuğun kendi siyasi ve sosyal tarihini edebî metinler üzerinden de takip etmesini sağlayacaktır. Ancak bunlar uzun vadeli bir planlama, titiz bir seçim faaliyeti sonucunda gerçekleşebilir.

Kitaplarda millî ve manevi değerleri aktarma önemli hususlardan biri olarak kendisini göstermektedir. Ancak bunun gerçekleştirilme biçimi konusunda yaratıcı yaklaşımlar söz konusu değildir. Bu durum kitaplarda aynı konuyu işleyen ancak edebî değer taşımayan metinlerin sayısını arttırmaktadır. Ders kitaplarında esas olan, mekânın en ekonomik ve verimli bir biçimde kullanılmasıdır. Ancak aşağıda verilen birkaç örnekte de görüleceği üzere bu tekrarlar kitabı asıl amacından uzaklaştırmaktadır. Beşinci sınıf kitabında *Bir Sıcak Çorbada Anadolu* başlıklı metinde tarhananın bu adı almasına dair bir anekdot hikâyeye edilirken, altıncı

⁸ Avustralya ve Türkiye'de okutulan 8.sınıf ana dili ders kitaplarının karşılaştırıldığı aşağıda künyesi verilen çalışmada da bu hususa değinilmektedir. Avustralya'da okutulan ana dili kitaplarının bir seri olarak hazırlandığı, aynı seriye ait üç ayrı kitabın üç farklı sınıfta okutulduğu, bunların kendi içinde bir bütünlük taşıdığı oysaki bizim ders kitaplarımızın her birinin ayrı ayrı hazırlanması sebebiyle böyle bir özellik göstermediği belirtilmektedir.

Karakuş, N. ve Turgut, E. (2017). Avustralya'daki ve Türkiye'deki 8.sınıf ana dili ders kitaplarında yer alan metinlerin tema ve tür bakımından karşılaştırılması. *International journal of languages' education and teaching*.5(3), s . 639-640. Doi number: 10.18298/ijlet.1822

⁹Soyut düşünmeye henüz başlayan beşinci sınıf öğrencisi, kelime kadrosu, içerik ve uzunluk açısından seviyesinin üzerinde olan bu romanı okuyacak olgunluğa henüz ulaşmış değildir. Ders kitabında örnek olarak verilen metinlerin öğrencinin seviyesinin üzerinde oluşu ona okuma alışkanlığı kazandırmada güçlük yaratacağı gibi kılavuz olarak gördüğü ders kitabına duyduğu güveni de sarsabilir.

sınıf kitabında *Tarhananın Öyküsü* adlı metinde tarhananın yapılışı aktarılmaktadır. Yine beşinci sınıf kitabında *Çocuk Doğru Söyledi* isimli metinde Selimiye Camii ile ilgili bir anekdot verilirken aynı konu sekizinci sınıf kitabında *Selimiye Camii* başlıklı bilgilendirici bir metin ile tekrarlanmaktadır. Beşinci sınıfta yer alan *Anadolu'nun Cirit Oyunları* metni, altıncı sınıftaki *Cirit Nasıl Oynanır* başlıklı yazıyla içerik açısından büyük bir benzerlik göstermektedir. Okul öncesi ve ilkokulun temel konusu olan değerler eğitiminin ortaokulda edebî metinlerle gerçekleştirilmesi gerekir. Doğrudan mesajlı veya bilgilendirici metinler yoluyla yapılması ve aynı konuların tekrarlanması hem bu amacın hem de diğer amaçların gerçekleşmesine engel oluşturmaktadır¹⁰.

Ders kitapları Türk edebiyatını tanıtmayın yanı sıra dünya edebiyatının zirve isimleri ve eserlerine yer vererek veya onları bir şekilde -serbest okuma parçası olarak, okunacak kitaplar listesine ekleyerek vb.- anarak öğrencilerin bakış açısının genişlemesine, kendi dünyaları dışındaki başka dünyaları da görme, anlama ve kıyaslamalarına imkân vermelidir¹¹. Böylece öğrencilerde dünyanın bir bütün, kendisinin de o bütünü bir parçası olduğu, yapıp ettikleriyle bu bütüne katkıda bulunduğu ve çeşitliliğin aslında bir zenginlik yarattığı görüşü oluşturulabilir. Özellikle teknolojiyle birlikte dünyanın gittikçe küçüldüğü ve kültürler arasında iletişimin arttığı günümüzde farklı kültürlerden haberdar olmak daha büyük bir önem taşımaktadır.¹² Bu bağlamda dört sınıfa ait Türkçe ders kitapları gözden geçirildiğinde tablonun tatmin edici

¹⁰ Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerle ilgili düşüncelerinin araştırıldığı aşağıda künyesi verilen çalışmada, öğrencilerin aynı temalar ve onun içinde verilen metinlerin benzerliğinden duydukları sıkıntıyı dile getirdikleri görülmektedir. Yine bu çalışmada öğrencilerin kitaplarda yer alan metinleri beğenmedikleri, mesajı örtük olarak taşıyan yazınsal metinleri anlama konusunda başarısız oldukları ve bu metinlere karşı bir tepki geliştirdikleri belirlenmiştir. Buna paralel olarak öğrencilerin ahlaki telkinlerde bulunan ve çeşitli değerleri benimsetmeyi amaçlayan metinleri en çok beğendikleri metinler olarak işaretledikleri tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili yapılmış başka çalışmaların çıkarımlarıyla da uyuşan bu çalışmanın bize sunduğu en önemli veri öğrencilerin edebî metinleri okuyup anlama ve çıkarım yapma konusunda bir beceri geliştiremediğidir. Bize göre bunun en önemli sebeplerinden biri çocuğun bu türden metinlerle çok sık karşılaşmamasıdır. Türkçe ders kitapları belli değerlerin aktarımını amaçlayan didaktik metinlere sıklıkla yer vererek öğrencinin bu konudaki becerisinin gelişmesine, estetik beğenisinin alt seviyelerde kalmasına sebep olmaktadır. Konuyla ilgili olarak öğretmen tutumları da önemli bir diğer etken olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

bkz. Aslan, C. ve Yılmaz, D. (2015-2016). Öğrencilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin görüşleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 67, 1-30.

Aynı konuyu ele alan bir diğer çalışmada ise yine benzer sonuçlara varılmıştır: Öğrencilerin büyük çoğunluğu metinleri beğenmediklerini, gülmece içeren esprili türler görmek istediklerini, bilim, teknoloji, spor ve bilgisayar içerikli metinlerden hoşlandıklarını belirtmişlerdir.

Dağtekin, F. (2004). *8.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin öğrenci beklentileri açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 160s.

¹¹ Fatih Destebaşı ve Hüseyin Karabuğa aşağıda künyesi verilen çalışmalarında bu konuya değinmekte, Türkçe öğretim programının farklı kültürleri tanıtmaya konusunda yetersiz olduğunu ifade etmekte, programın gözden geçirilerek uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserleriyle desteklenmesini önermektedirler.

Destebaşı, F. ve Karabuğa, H.(2013). Kültür köprüsü: Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), s. 297-315

¹² Yapılan araştırmalar çocukların ve gençlerin dünya edebiyatını takip etme konusunda oldukça yetersiz olduğunu göstermektedir. Aşağıda künyesi belirtilen araştırma da bunlardan biridir. Ordu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı 3. ve 4. Sınıf öğrencileri arasında yapılan bu çalışmada varılan sonuçlardan biri, öğrencilerin çoğunlukla İngiliz ve Amerikan edebiyatından sinemaya uyarlanan romanlardan haberdar olduğu ve düzenli olarak dünya edebiyatını takip etme gibi bir alışkanlığa sahip olmadığı şeklindedir. Altunbay, M. (2017). Türkçe öğretmenleri adaylarının dünya edebiyatını takip etme düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 433-449.

olmadığı görülmektedir. Fabl yazarı La Fontaine yedinci sınıf dışında diğer kitaplarda bulunan fabllarıyla kendisine en sık yer verilen Fransız yazardır. Exupery ve Alphonse Daudet adı geçen diğer iki Fransız yazardır. İtalyan edebiyatçı Edmondo Amicis ve çocuk edebiyatı yazarı Aleix Cabrera ise Avrupa edebiyatının diğer temsilcileridir. Amerikan edebiyatını temsil eden yazarlar Lübnan kökenli Amerikalı yazar Halil Cibran, Richard Bach ve Nora Roberts'dir. Doğu edebiyatını temsilen Hint edebiyatından Beydeba, İran edebiyatından Samed Behrengi, Azeri edebiyatından Bahtiyar Vahapzade, Kırgız edebiyatından Aytmatov ve Çinli filozof Lao Tzu birer eserlerine yer verilen isimlerdir. Bunlardan aşk ve macera romanları kaleme alan Nora Roberts¹³ isabetli bir seçim değildir. Aleix Cabrera¹⁴ yerine ise daha klasikleşmiş bir isim seçilebilirdi. Görüldüğü üzere sadece kitaba bağlı kalan bir çocuk dört yıl içinde Dünya edebiyatından toplamda 15 isimle karşılaşabilecektir. Bunların içerisinde Rus edebiyatından veya İngiliz edebiyatından klasikleşmiş hiçbir isim bulunmamaktadır. Bu da isimler seçilirken planlı ve programlı hareket edilmediğini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Dilin iletişim aracı olmanın yanı sıra kültürün taşıyıcılığı¹⁵ rolünü üstlenmesi ve beraberinde düşünmenin de dil yoluyla gerçekleşmesi Türkçenin ve Türkçe derslerinin önemini hayli arttırmaktadır. Ana dilimiz bizim evimiz, hafızamız, bizi geleceğe taşıyan en önemli varlıktır. Dolayısıyla onu incelikli bir biçimde öğrenmek, onunla okuyup yazmak, yazılanı anlamak, analiz etmek, onunla yaratılmış millî edebiyatı önemli isim ve metinleriyle tanımak ve bilmek, millî kimliğin inşası, korunması ve geleceğe taşınması için büyük önem arz etmektedir. Şu an ortaokul Türkçe ders kitaplarında takip edilen tematik sistem, bu amaçları gerçekleştirme konusunda zayıf kalmaktadır. Türkçe dersinin amaçlarını belli temalar dâhilinde gerçekleştirmeye çalışan bu anlayış, metin seçimlerini doğrudan etkileyerek Türk edebiyatının bütünlüklü bir biçimde sunulmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumun telafisi yönünde sunduğumuz öneriler aşağıdaki şekildedir:

a. Türkçe ders kitapları, Türk edebiyatını, ortaokuldan başlayarak on ikinci sınıfa kadar, ustalıkla bir biçimde aktaracak bir sistem ve planlamaya sahip olmalıdır. Mevcut amaçlar gerçekleştirilirken bu hususa dikkat edilmeli seçilecek metinler öğrenciye bazı becerileri

¹³ Nora Roberts, bilindiği üzere aşk ve macera konulu popüler romanlar yazmaktadır. Dolayısıyla bu romanlar bize göre yetişkinlere hitap etmektedir ve okunup okunmaması yetişkin okuyucunun şahsi seçimiyle ilgili bir durumdur.

¹⁴ Çok sınırlı sayıda örneğe yer verilecekse öncelikle klasikleşmiş isim ve metinlerin tercih edilmesinin öğrenciler açısından daha faydalı olacağını düşünmekteyiz.

¹⁵ Dilin toplumla ve kültürle olan ilişkisini Doğan Aksan şu şekilde dile getirmektedir: “Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz.” Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 65.

kazandırmak için bir malzeme olarak kullanılmanın yanı sıra ona kendi edebiyatını da tanıtmalıdır.

b. Beşinci sınıftan on ikinci sınıfa kadar ders kitaplarında yer alacak metinler belli bir kriter ve program dahilinde önceden belirlenmeli ve kitaplar bu açıdan kendi içinde bir düzen, bütünlük ve beraberinde bir devamlılık arz etmelidir. Böylelikle her bir öğrenci kendi edebiyatının gelişiminden ve beraberinde önemli isimleri ve onların karakteristik eserlerinden haberdar olarak liseyi bitirmelidir. Hangi meslekten olursa olsun kişilerin kendi edebiyatını tanıması da Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin kazanımlarından biri olmalıdır.

c. Şu an kitaplarda tespit edilen kusurların büyük bir çoğunluğu her bir kitabın ayrı ayrı gruplar tarafından birbirinden bağımsız hazırlanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Kitaplar bir yapbozun parçaları gibi birbirini tamamlar nitelikte olmalıdır. Nasıl yeni bir dili öğrenirken aşamalı olarak belli kurları tamamlamak gerekiyorsa ve her bir kitap yeni bir düzeyin kelime kadrosu ve anlatım özellikleri dikkate alınarak hazırlanıyorsa Türkçe ders kitapları da bu şekilde bir serinin parçaları olarak hazırlanmalı, beşinci sınıf kitabını hazırlamakla görevli uzman kadro, diğer sınıfların içeriğinden de haberdar olmalı ve kendine düşen görevi bütünden haberdar olarak gerçekleştirmelidir. Bu şekilde isim ve eser tekrarlarının önüne geçilerek mekânın ekonomik kullanımı sağlanabilir.

d. Mekânın ekonomik kullanımı kitaplarda ele alınan temaların ve metinlerin sayısını arttırmaya imkan verecektir. Yabancı ders kitaplarıyla Türkçe ders kitapları arasında yapılan kıyaslamalardan elde edilen sonuçlardan biri, onların çocukların dikkatini çeken ve hayatlarında bir yer işgal eden daha güncel temalara da yer verdikleri ve metin sayısını da daha fazla tuttukları şeklindedir.

e. Ders kitaplarında kendisine yer verilecek metinlerin içerikleri ve oranları çocukların yaş düzeyleri ve ilgi alanları da dikkate alınarak önceden belirlenmelidir. Edebiyat tarihinde bir yer işgal eden klasikleşmiş edebî metinler, yakın dönemde veya çağımızda eser veren sanatçılar tarafından kaleme alınmış metinler, özel veya güncel metinler gibi başlıklar belirlenerek bunların hangi sınıflarda ne oranda yer alacağı kararlaştırılmalıdır.

f. Ders kitapları sadece Türk edebiyatından değil dünya edebiyatından da çocukları haberdar etmelidir. Bu amaçla beşinci sınıftan on ikinci sınıfa kadar hangi edebiyatlardan hangi metinlerin seçileceği kararlaştırılmalıdır. Bunlar yukarıda ifade edildiği üzere klasik ve güncel metinler olarak belirlenebilir.

g. Tekrar eden temalarda benzer metinlerin kullanılmamasına özen gösterilmelidir. Örneğin her sınıfta yer alan Atatürk teması benzer içerikli metinlerle verildiği takdirde

çocuklarda isteksizlik ve sıkıntı yaratmaktadır. Bu temanın metinleri belirlenirken Sosyal Bilgiler zümresi ile koordineli çalışılmalı, Sosyal Bilgiler kitabında bulunan metinlere Türkçe dersinde yer verilmemelidir. Çünkü tema aynı olsa bile çocuklar farklı bir bilgi veya bakış açısıyla karşılaşmak istemektedirler. Bilindiği üzere yeni bir bilgi vermek metinselliğin¹⁶ temel özelliklerindedir. Aksi takdirde tema amaçlanan işleve hizmet etmemektedir.

h. Yukarıda ifade edilen hususların kusursuz bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için iyi bir edebiyat teorisi, tarihi, antoloji bilgisi ve beraberinde estetik bir beğeni anlayışı olan uzmanların bu süreci yürütmesi büyük önem taşımaktadır. Bilindiği üzere ders kitabı yazımı disiplinler arası bir çalışmayı gerektirmektedir. Grafik tasarımcısından, psikoloğa kadar çok sayıda uzmanın istihdamını zorunlu kılmaktadır. Yabancı ders kitapları incelendiğinde bu kadronun konularında ün yapmış kişilerden seçildiği ve çok sayıda kişinin görev aldığı görülmektedir. Biz de ise sınırlı sayıda kişinin adı geçmekte ve bunlar da çoğunlukla bu konuya geçici bir süre mesai harcayan kişiler olmaktadır.

i. Türkçe ders kitaplarında yer almayacak ancak edebî açıdan kıymet arz eden kitapların da bir listesi belirlenip öğrencilere verilmeli, bunlar üzerinden farklı ödevler yaptırılarak öğrencilerin bu eser ve yazarlardan da haberdar olmaları sağlanmalıdır.

j. Türkçe ders kitaplarını farklı açıdan ele alan ve bu konuda görüş bildiren çok sayıda araştırma yapılmıştır. Konuyla ilgili yetkililerin ve uzmanların bu literatürü takip edip dikkat çekilen eksikliklerin telafisi yönünde ivedi çözümler üretmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu çalışmalar hiçbir zaman gerçek amacına ulaşamayacak ve çocuklarımızın mağduriyetleri devam edecektir.

Kaynaklar

- Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R.ve Üstün, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altunbay, M. (2017).Türkçe öğretmeni adaylarının dünya edebiyatını takip etme düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 433-449.
- Anar, T.(2013).Türk edebiyatında edebiyat kanonu: kanon, kanona girmek ve kanona müdahale. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 40-87.

¹⁶Aşağıda künyesi verilen çalışmada 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin metindilbilimin verilerini dikkate almadığı ve metinsellik ölçütleriyle uyumsuz olduğu belirlenmiştir. Bkz. Lüle Mert, E. (2011). 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları. *Dil Dergisi*, 153, 2-17.

- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.
- Aslan, C. ve Yılmaz, D. (2015-2016). Öğrencilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin görüşleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 67, 1-30.
- Çoban, A. ve Tabak, G. (2011). İlköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerin hikâye haritalama yöntemine göre incelenmesi, *Journal of European Education*, 1(1), 43-50.
- Dağtekin, F. (2004). *8.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin öğrenci beklentileri açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Destebaşı, F. ve Karabuğa, H. (2013). Kültür köprüsü: Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 297-315.
- Erdem, İ. (ed.) (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Fındık, L. ve Kavak Y. (2013). Türkiye'deki sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin PISA 2009 başarılarının değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(2), 249-273.
- Göktürk, A. (1986). Ortaöğretim kurumlarında Türk Dili ve edebiyatı öğretimi sorunları. *Dil edebiyat öğretimine yeni yaklaşımlar*, N. Ergen (ed.). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 3-29.
- Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012). İlköğretim 8.sınıf anadili ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(1), 74-91.
- Güneş, F. (2013). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçe'nin öğretimi özel sayısı*. 6(11), 603-637. DOI number:14520/adyusbd.454.
- Karakuş, N. ve Turgut, E. (2017). Avustralya'daki ve Türkiye'deki 8.sınıf ana dili ders kitaplarında yer alan metinlerin tema ve tür bakımından karşılaştırılması. *International Journal of Languages' Education and Teaching*.5(3), 639-640. DOI number: 10.18298/ijlet.1822.
- Kaya, B. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Ders destek Yayıncılık.
- Kemiksiz, Ö. (2018). Yazar ve metin tercihleri bakımından Türkçe ders kitapları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*,11(XXXIII), 945-967.
- Lüle Mert, E. (2011). 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları. *Dil Dergisi*, 153, 2-17.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi (5, 6, 7 ve 8. sınıflar öğretim programı)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*, Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Üründü, V. (2011). *6.ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarının tema ve metin türü yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Yağmur, K. (2010). Türkçe ders kitaplarının üst düzey bilişsel becerileri geliştirme yeterliliği. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*, H. Ülper (ed.) Ankara: Pegem Yayınları, 191-219.
- Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta dil gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Zekerya, B. ve Ceylan, S. (ed.) (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Extended Abstract

Textbooks are the most important element after teachers when it comes to educational activities. Especially in our country, teachers use textbooks as the primary source and supplementary references are usually not used, according to the results of the studies. This situation raises the importance of textbooks still more in fact places in a crucial point for us. As is known, the Turkish textbooks are not just a tool to get information and acquire skills but also function as an instrument to bear culture. Side goals such as introducing and relaying national culture and universal values, contributing character development, forming a collective memory in generations are executed in classes that have more social content rather than mathematics or science and especially in Turkish class. However, apart from these side goals the main goal of Turkish class is that the students learning their own native language intricately and acquiring basic skills such as reading-comprehension, speaking, writing and listening. Another aspect that is aimed while these skills are acquired is relaying the Turkish literature within a specific program or chronology to the student.

Today, a thematic plan is implemented in the Turkish textbooks. Different and common themes have been determined for each class for this purpose. Texts are used during the relaying of these themes and to examine the texts questions prepared in different categories are asked. However, the texts are chosen accordingly because the purpose here is to relay specific themes and if no text can be found that fits the theme it is have it written to the commission. When the textbooks are examined there can be found many texts that are written, edited or shortened by the commission. It is apparent that most of these texts are unsatisfactory in terms of aesthetics.

One of the main goals of the Turkish class is to present Turkish literature to the students in a definitive chronology and bring together the important names and works from our literature and the children and the young people with regard to the age range. However, it can be seen that important names from Turkish literature are not included as they should. Existing names and texts do not represent a certain era of Turkish literature adequately. It is not thought possible that a child who adhered only to the textbook, can know the outlines of an era of Turkish literature and recognise the important names when he graduates secondary school. Therefore, teaching or introducing the Turkish literature becomes the responsibility of Turkish language and literature class taught in high school. However, as is known, the last two years of high school passes with preparation for university exam and especially the last year are reserved for only studies oriented towards the exam by students and for the students everything carries a value regarding their relation with the exam. That is why the seemingly four-year high school education actually gives some two years to realise what is aimed. Along with the exam stress problems of being a teenager also makes it difficult. When all of these difficulties are considered, putting off introducing of Turkish literature until high school or later or more problematic period does not seem appropriate. It is very important to introduce to students the Republic era Turkish literature in a specific program, including important names and texts with regard to mental, psychological, etc. levels of secondary school students when the early ages being more effective in forming the basis, retention and memory in learning. It is natural that Classical Turkish literature or the first stages of Turkish literature developed in Western influence put off until high school because of language barrier.

As is known, every class form some intersection sets with other classes however there are distinctive goals, methods and outcomes of every class. Therefore, even though the Turkish class forms an intersection set with other classes that have social contents it is separate and has a more special position. That is why the plan and classification manner that will be predicated should be suitable. It is seen that the thematic classification manner implemented in Turkish textbooks creates difficulties in realising the goals of Turkish class. The chosen topics serves more to the goals of social studies class and they answer to the needs of a foreign person who wants to learn Turkish.

It is wanted to be emphasized that the classification manner implemented in Turkish textbooks are insufficient in meeting the needs of Turkish class by the statements above. This situation constitutes a great danger in countries where reading rate is very low such as ours. The child not engaging with aesthetically pleasing texts and not getting to know his own literature as necessary in secondary school years where especially the reading habit is tried to be supported, not just hinders his forming an aesthetic point of view but causes him to become estranged to his own culture.

In this study, four Turkish textbooks that are being taught in four different classes in secondary school are tried to be examined in terms of their ability to represent Turkish literature. It is tried to be determined which names and texts are included in each class, which of those are known and accepted names and texts and which of them does not serve adequately to the goals of Turkish class through this purpose. As a result, it was determined that some of important names and texts are included however this is not continuous and there are many texts that have no aesthetical value and that had it written by incompetent people just that it fits the subject. Therefore, the secondary school Turkish textbooks are incompetent in giving a general idea on Turkish literature or presenting proper and gradual examples about a period. This situation also applies to the world literature. The chosen names and contents are not sufficient in number or distribution.

Below considerations are presented as suggestions for solution: The dedication of certain themes of Turkish class hinders the class from executing its goals. That is why criteria based on language and literature should be taken as basis when planning Turkish textbooks. The important names of Turkish literature should be placed in the memories of students with their respective periods, the genre that they were famous for and their characteristics. Through this purpose, quality texts should be taught with a specific order or plan and with regard to the level of readiness of the students. Along with trying to improve and support four basic skills, it should be provided so that the student knows his own literary history. That way, a student graduated from secondary school will both improve his vocabulary, gain the ability to read a text in his native language, analyse it along with expressing himself by writing and speaking and he will start to know the important writers who gave works and works themselves in periodical context. This will both improve the national conscious and sense of belonging of the student and form an aesthetic taste and wider worldview or perspective. Every page of the textbooks that are prepared for children and young people of a country in a highly strategic geography such as ours is very important. Filling these pages with unknown people and texts without literary value causes irreparable damage.